

INHOUDSOPGAVE

Colofon	2
Ons nieuwe bestuurslid : Ellen Brons.....	3
Lezingenprogramma najaar 1999.....	4
Nieuws van elders.....	4
Vraag en aanbod	5
Begraafplaats 'Ter Navolging' te Tiel. Een voorbeeld van verlicht denken	5
Nieuws van de archiefdiensten in het Rivierengebied	6
Een jeneverbranderij in Zaltbommel in 1691	7
R.H.C. van Maanen	
Gezocht drie Piemontesche uitgewekenen in 1822	10
R.H.C. van Maanen	
Schepenen van de hoge en vrije heerlijkheid Ammerzoden, Well en Worgdragen 1636-1652 en 1622-1794	11
G. van Genderen	
De suikerbakkerijen in Zaltbommel in 1693 en in Tiel in 1731	19
R.H.C. van Maanen	
Vullertje	21
H. de Bruijn	
"Aankleden van een" genealogie.....	22
W. van de Westeringh	
Gezocht: misdadigers in 1822	26
R.H.C. van Maanen	
Landbouwbedrijven in Deil, Geldermalsen, Varik en Waardenburg en hun eigenaars in 1825	26
R.H.C. van Maanen	

Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan

De inhoud van de artikelen is voor verantwoording van de auteur.

N.G.V.
AFDELING BETUWE

Colofon

Zie afdelingswebsite: <http://betuwe.ngv.nl>

Losse tijdschriften: f 2,50 per stuk.

ONS NIEUWE BESTUURSLID : Ellen Brons

Mijn naam is Ellen Brons, geboren in 1944 in Den Haag en getogen in de omgeving van Den Haag, namelijk in Rijswijk en Wassenaar. Ik woon nu al weer 13 jaar in Beneden-Leeuwen en mijn lidmaatschap van de NGV Betuwe is voornamelijk gebaseerd op mijn partner Henk Wakker. Zijn voorouders komen uit Heesselt, vandaar. Ik probeer zo veel mogelijk de afdelingsavonden te bezoeken, waar ik in de loop van de jaren al heel wat heb opgestoken. Door mijn werk binnen de Computer Werkgroep heb ik al heel wat Betuwse namen de revue zien passeren en kan op die manier ook andere genealogen soms weer op het goede spoor zetten.

Aangezien mijn voorouders uit Groningen komen, ben ik bijkomend lid van de afdeling Groningen en lees met veel plezier hun afdelingsblad "Huppeldepup". Ik was al vroeg geïnteresseerd in genealogie, zo'n 30 jaar geleden heb ik al mijn eerste schreden op dit pad gezet. Helaas is mijn onderzoek hierna lange tijd blijven liggen, mede door het feit dat ik jaren in het buitenland heb gewerkt als reisleidster en hotel-inkoopster bij een grote reisorganisatie. Toen ik 15 jaar geleden weer "aan de vaste wal" ben gaan werken bij FORTIS (waar ik vertrouwenspersoon en ombudsvrouw ben), heb ik mij met hernieuwd enthousiasme op de genealogie gestort en ben nu totaal verslaafd.

Aangezien ik vond dat het hoog tijd werd dat er eens een vrouw in het bestuur kwam, heb ik mij aangemeld als bestuurslid.

Als u verder nog vragen heeft, mag u ze mij persoonlijk stellen op de afdelingsbijeenkomsten, die u natuurlijk bezoekt!

LEZINGENPROGRAMMANAJAAR 1999

14 september 1999 Agrarische ontwikkelingen en de pachtverhoudingen in de Over-Betuwe 1650-1850

Deze avond wordt geopend met een korte algemene ledenvergadering om het aspirant-bestuurslid mw. Brons te benoemen.

De lezing wordt verzorgd door dr. P. Brusse met de navolgende inhoud. Pachters werden vroeger minder goed beschermd dan tegenwoordig. Pacht in de 17de, 18de en 19de eeuw en nog verder terug wordt daarom door historici vaak in verband gebracht met uitbuiting van boeren en met achterblijvende agrarische ontwikkelingen. Pachtboeren zouden vanwege het feit dat ze na iedere pachttermijn van het bedrijf afgezet konden worden, nauwelijks bereid zijn te investeren in de Over-Betuwe. Dat deze veronderstelling niet juist is, bewijst

mijn onderzoek naar de pachtverhoudingen in de Over-Betuwe. Pachtersfamilies uit de Over-Betuwe zaten vaak generaties lang op hetzelfde bedrijf. Ze werden in moeilijke tijden regelmatig geholpen door de grondeigenaar en ze bestierden hun bedrijf doorgaans zeer goed. In mijn lezing zal ingegaan worden op de relatief gunstige agrarische ontwikkelingen in het gebied (elders ging het namelijk veel slechter na 1650) en zal uiteengezet worden dat die gunstige ontwikkeling mede te danken was aan het feit dat de meeste boeren pachters waren. Het zal dus vooral een lezing worden over sociale verhoudingen tussen pachters en verpachters, maar ook over hoe hun pachters en hun families een netwerk vormden en het vaak voor elkaar kregen dat ze werden opgevolgd door hun kinderen of andere familieleden.

12 oktober 1999 Contactavond

9 november 1999 Beginnersavond

Mw. H.M. Aben-Nederpeld bij velen bekend om haar lezing over Duitsland zal deze avond op enthousiaste wijze met name de beginners helpen bij het opzetten van de eigen genealogie en daarbij wijzen op de voetangels en klemmen. Wij verwachten gelet op haar grote deskundigheid dat ook voldoende stof voor de gevorderden geboden wordt.

14 december 1999 Computergebruik in de genealogie en internet

Door ons bestuurslid de heer J. Kuijntjes wordt deze avond verteld wat de computer kan betekenen bij de genealogie. Er wordt een vergelijk gemaakt tussen de diverse genealogische programma's en verder wordt er getoond wat er voor de genealoog zoal te vinden is op het internet. Ook zal worden geprobeerd een antwoord te geven op de vraag wat voor computer men nodig heeft. Indien men vragen heeft, kunnen deze al van tevoren worden gesteld, zodat deze in de lezing kunnen worden verwerkt.

NIEUWS VAN ELDERS

De Vereniging "Veluwe Geslachten" houdt op zaterdag 1 april 2000 een grote Genealogische markt, waarbij ook familiewapens aan de orde komen. De locatie is de Veluwehal te Bameveld. Contactadres Jubileumcommissie-2000: R. Klaasen, Lange Vore 32, 3902 GP Veenendaal. Telnr. 0318 - 52 70 79 . E-mail R.Klaasen@hetnet.nl.

Workshops van de Afdeling Familieorganisaties en Afdeling Heraldiek op zaterdag 20 november 1999 in het gebouw 'De Akker' aan het Melkpad 12 te Hilversum. Vijf minuten vanaf NS-station, beperkte parkeerruimte.

'**Ontwerp Familiewapens**' is een doe-workshop waarin deelnemers de basisprincipes leren, welke behoren bij het ontwerpen van een correct familiewapen. '**Goed gearchiveerd**' is eveneens een doe-workshop, waarin deelnemers geconfronteerd worden met de basisprincipes volgens welke de administratie rond een archief moet worden opgezet. Deelname aan beide workshops kost f 35,- per persoon (inclusief consumpties, lunch en materialen). Na de middag wisselen de deelnemers van workshops. De inschrijving sluit op 1 november (of eerder, wanneer het maximum aantal deelnemers is bereikt). Inschrijving uitsluitend door overmaking van f 35,- op girorekening 4000271 t.n.v. NGV-afd. Heraldiek te Utrecht. Voor inlichtingen: W.M.T. van Zon, Prof. Sjollemalaan 20,3571 CH Utrecht, tel. 030 - 271 01 80 of F.C. Kluit, tel. 075 - 622 62 52, E-mail fckluit@euronet.nl.

VRAAG EN AANBOD

Gevraagd worden de gegevens van Abraham Jaspersz. Boogert (geboortedatum onbekend), gehuwd met Janneke de Lang (geboren 13-09-1713) te Meteren. Uit dit huwelijk werden te Leerdam gedoopt:

Jan	17-03-1743
Dirk	24-04-1745
Cornelis	18-02-1748
Maayke	01-03-1750
Dirk	31-03-1753

Reacties sturen aan M.G. Butselaar-Bogerd, Kam. Onneslaan 5, 3769 DN Soesterberg.

Gevraagd worden de gegevens van George Lodewijk Snobel (en diens ouders) gehuwd op 19 oktober 1753 te Amsterdam met Hendrikje Bussemaker. De ondertrouwakte vermeldt „George Lodewijk Snobel van Buren, weduwnaar van Lena Maria Houw, woont te Buijksloot met Hendrikje Bussemaker van Emmelencamp”.

Reacties sturen aan: J. van der Knokke, Ebertstrasse 95, 46045 Oberhausen, Duitsland.

BEGRAAFPLAATS 'TER NAVOLGING' TE TIEL. EEN VOORBEELD VAN VERLICHT DENKEN

Aan de Lingedijk te Tiel bevindt zich een oude zogenaamde buitenbegraafplaats, gesticht in het jaar 1786 buiten de Burensche Poort. De 18^e eeuw staat bekend als de eeuw van de verlichting en waarin in verlichte kringen werd nagedacht over de schadelijke gewoonte van het begraven in en

rond de kerken. De geschiedenis van deze historische begraafplaats wordt in een spreuk boven de toegangspoort als volgt samengevat

De menschenliefde door 't gezond verstand verlicht
Heeft deez' begraafplaats tot een voorbeeld hier gesticht

Het gezonde verstand, de rede en het geven van een voorbeeld. In de publicatie wordt ingegaan op een landelijke ontwikkeling over het begraven in de 18^e eeuw. Tevens is een uitgebreide op naam gestelde inventarisatie opgenomen van de nog zichtbare teksten op de grafstenen met daarbij de grafsymboliek en de herkomst van de namen. In de bijlagen onder meer een lijst van overledenen op 'Ter Navolging' van het Oud Burger Mannen en Vrouwenhuis 1907-1949 en een lijst van de overledenen die aldaar begraven zijn van 1796-1810. A.T.M. Ruygt. Begraafplaats Ter Navolging Tiel. Een voorbeeld van verlicht denken, 1998, 150 pp. ISBN 9071297276. Verkrijgbaar bij boekhandel Arentsen en het Stadsarchief Tiel.

NIEUWS VAN DE ARCHIEFDIENSTEN IN HET RIVIERENGEBIED

Streekarchivariaat West-Betuwe

De locaties Geldermalsen en Lingewaal zijn vanaf heden voor het publiek geopend van maandag tot vrijdag van 09.00-17.00 uur en vrijdagochtend van 09.00-12.00 uur. Dit betekent dus een grote vooruitgang ten opzichte van het verleden. Wel wordt steeds aangeraden vooraf een telefonische afspraak te maken, dit om teleurstelling te voorkomen vanwege de nog niet afgeronde inventarisatie- en restauratieprojecten. Voor wat betreft de locaties Neerijnen en het polderdistrict Tieler- en Culemborgerwaarden is geen verandering qua bezoekmogelijkheden. Voor genealogisch onderzoek in de gemeente Neerijnen kan een afspraak worden gemaakt met de afdeling bevolking en burgerlijke stand, voor het overige onderzoek moet een afspraak worden gemaakt met de streekarchivaris of zijn plaatsvervangster. Archiefonderzoek bij het polderdistrict Tieler-en Culemborgerwaarden kan alleen plaatsvinden na een telefonische afspraak met de streekarchivaris of zijn plaatsvervangster.

Streekarchivariaat Rivierenland

In verband met het vertrek van twee medewerkers en onverwacht langdurige ziekte van twee andere medewerkers wordt met ingang van 20 april 1999 de openstelling van de studiezalen in Culemborg en Buren, tevens studiezaal voor de voormalige gemeenten Lienden en Maurik, tijdelijk beperkt. De studiezaal

in Culemborg is nu alleen elke dinsdag te bezoeken. In Buren kan men alleen elke woensdag terecht. Beide na telefonische afspraak. De studiezaal te Tiel, tevens centrale studiezaal voor genealogisch onderzoek, blijft elke dinsdag tot en met vrijdag open van 09.00 tot 16.30 uur. Zo spoedig mogelijk wordt de openstelling voor de studiezalen in Culemborg en Buren, voor beide elke dinsdag en woensdag, weer verruimd.

Streekarchief Bommelerwaard

Met ingang van juni 1999 zijn de openingstijden van de studiezaal uitgebreid. In het bijzonder de extra donderdagavondenopenstelling zal vele onderzoekers welkom zijn. De nieuwe openingstijden zijn als volgt: woensdag 9.30-17.00 uur, donderdag 8.30 uur-21.30 uur en vrijdag 8.30-17.00 uur.

EEN JENEVERBRANDERIJ IN ZALTBOMMEL IN 1691

R.H.C. van Maanen

Inleiding

Tijdens een onderzoek in het oud-archief van de stad Zaltbommel stuitte ik bij toeval op het bestaan van een jeneverbranderij in Zaltbommel. Overigens iets wat ik afgaande op de geschikte locatie en dergelijke wel verwachtte. Helaas is het aantal vermeldingen in de resoluties van de magistraat slechts beperkt tot drie, waarvan slechts één het bestaan bewijst. Doordat het stadsarchief grote hiaten vertoont in met name de ingekomen en minuten van uitgaande stukken, blijft de informatie alsnog zeer beperkt

Wat is er dan wel bekend?

Op luna (maandag) 23 november 1691 werd een verzoek van rentmeester Hendrick de Ruuck behandeld. Deze schreef tegen grote kosten een branderij van koornbrandewijn te hebben opgericht omdat het invoeren van Franse brandewijnen in de provincie Gelderland niet toegestaan was. Echter zijn brandewijn kon hij niet in andere Gelderse steden slijten want deze waren zelf voorzien van branderijen. Nu was het wel mogelijk zijn product in Holland af te zetten, ware het niet dat de Staten van Holland en West-Friesland impost heieven van *f* 200 per aam op aangevoerde brandewijn.' En dit, zo vond De Ruuck was niet correct maar strijdig met het "Bondgenootschap" (de Unie van Utrecht) aangezien ingezetenen uit andere provincies niet zwaarder mochten worden belast dan ingezetenen uit de eigen provincie Voor De Ruuck hield dit in dat hij tegen grote kosten zijn branderij weer zou moeten sluiten, terwijl deze in Zaltbommel

een "redelijke consumptie in de granen als anders" had. De magistraat was het met zijn zienswijze eens en besloot op verzoek van de brander aan de Landschapsvergadering een briefte schrijven en de Gecommitteerden te vragen de aangelegenheid voor te leggen.

Door de Staten-Generaal was op 18 oktober 1688 besloten de invoer van alle Franse koele en gebrande wijnen, gedistilleerde wateren enzovoort, te verbieden. De vrede met Frankrijk op 20 september 1697 gesloten, hief het importverbod weer op, althans zo doet Dobbelaar het voorkomen. Het *Groot Gelders Placaet-boeck*. geeft andere informatie. Op 23 mei 1693 besloten de erfstadhouder en de raden namens de Staten van het Furstendoms Gelre en het Graafschap Zutphen het invoeren van de ene provincie in de andere van Fransche koele als brandewynen weer toe te staan. De argumentatie was dat enkele provincies van de Verenigde Nederlanden het invoeren toestonden en dat door *allerhande baetsoeckende menschen soodaene wynen uyt de Frontieren van neutrale Landen bedecktelyck ter sluyk werden ingebracht, waer door het Landt merckelyck gefraudeert wort, ende alleen eenige particulier groote winsten doende het salutair ooghmerck van den Staet...niet wert bereyckt*. Bovendien was ondanks op- en aanmerkingen van de Gecommitteerden van Gelre de consumptie van de Franse wynen publiekelijk niet verboden. Duidelijk komt hier naar voren dat binnen de Nederlanden geen eenduidig beleid werd gevoerd en dat bovendien met de smokkel grote winsten werden behaald waarvan de schatkist niet profiteerde en dus besloot men het importverbod op te heffen!

In 1690 dreigde sr. Noij de Swart, koopman in wijnen, nog in problemen te geraken met de Bommelse monopolist op de brandewijn en het gedistilleerd. Wat was er gebeurd? De bierdragers Jan Willemsz en Evert Hermansz Quade verklaarden op 10 april in de schuit van Jan Joosten van Driel tien okshoofden Franse wijn te hebben ingescheept met als bestemming juffrouw Anna Catharina Hubert, weduwe van sr. Helmich Degenaeer, wonende te 's-Hertogenbosch. Echter aan de hand van attesten kon worden bewezen dat de wijn al voor 1 oktober 1688 was ingevoerd. Overigens zou De Swart later wel meerdere keren in aanraking komen met De Ruuck als zijnde de laatste de bewuste monopolist.

Vreemd genoeg ben ik nog geen verzoek van De Ruuck tegen gekomen waarin hij toestemming vraagt een branderij te mogen oprichten, althans niet in de periode 1685-1691. Ook de locatie is dus nog onbekend.

Op 19 november 1688 kocht De Ruuck voor *f* 1450 het huis met erf genaamd "De Keijzers Kroon" en vijf morgen aan van juffer Cornelia Meertens, echtgenote van Abraham Hartman, raad en vroedschap van de stad Schoonhoven. Dit pand stond in de Waterstraat bij de Waterpoort. Van de

koopsom werd *f* 300 overgedragen aan Hendrick van Nie. Het pand was gehuurd door Leonaert van Merkenstijn en kwam pas medio mei 1689 ter beschikking van De Ruuck.

Het enige dat wel is te vinden, is een op 26 juni 1689 ingewilligd verzoek van hem een varkenskot te mogen plaatsen tussen het water en de Steijgerspoort nabij de stadsmuur. Of dit wat te maken heeft met de branderij is niet zeker, maar gebruikelijk was het om varkens of runderen te houden bij dergelijke bedrijven. Deze werden (bij)gevoederd met het afval uit de branderijen, het zogenaamde draf of spoeling.

Op 22 november 1690 verkocht Cornelis van Tuyl voor *f* 650 een huis en erf staande en gelegen aan de Steijgerstraat aan De Ruuck ("Den Witten Raven"?). Eerder dat jaar was van Jan van Duysbergh op 8 mei voor *f* 550 een pakhuis achter Van Duisberghs huis gekocht met een uitgang tussen de stadsmuur en het huis van Hendrick Erkelens.

De derde en laatste vermelding. Op 27 mei 1709 besloot de magistraat in navolging van de andere steden branderijen binnen de stad te verbieden, dit in verband met de bestaande schaarste van granen. Of de branderij toen nog bestond, is niet bekend. Hendrick de Ruuck was inmiddels al tien jaar overleden en zijn zoon overleed datzelfde jaar.

De persoon De Ruuck

Hendrik de Ruuck was geboren in Zaltbommel, trouwde hier op 29 juli 1668 met Ida (Yken) van de Poll en overleed op 16 oktober 1698. Naast zijn beroep van wijnkoper vervulde hij vele bestuurlijke functies. Zo was hij rentmeester van de landsdomeinen van Zaltbommel, Tieler- en Bommerlerwaarden benevens Beesd, Rhenoy en Acquoy en schepen in de Hoge Bank van Zuilichem. Ook bezat hij het monopolie op de brandewijn en het gedistilleerd. Zijn zoon Dirck/Diederik was koopman en naast burgemeester van Zaltbommel ook monopolist op de brandewijn en het gedistilleerd. Dirck overleed op 18 februari 1709 te Zaltbommel.

Noten

1. Verhoeff, J.M. De oude Nederlandse..." Een aam stond gelijk aan 150 liter. Voor Zaltbommel was de Nijmeegse aam van toepassing.

Bronnen

- Streekarchief Bommelerwaard
- Oud-archief van de stad Zaltbommel inv.nrs. 6-7,10,20,46-48,108-109, 119-121,123, 149,270, 338-339, 515,521 en 524-525.

Rijksarchief te Arnhem

- Oud-rechterlijk archief van de stad Zaltbommel inv.nrs. 52, 101-102, 325-325,366, 371 en 377.

Literatuur

- Dobbelaar, P.J. *De branderijen in Holland tot het begin der negentiende eeuw*. N.V. Nijgh & Van Ditmar's Uitgevers-Mij, Rotterdam, 1930.
- Leemans, W.F. "Handel en migratie te Zaltbommel in de 16de en de 17de eeuw" in: *Bijdragen en Mededelingen Gelre*, LXX. Vereniging "Gelre", Arnhem, 1979, p.79e.v.
- Loon, W. van. *Het tweede deel van 't Groot Gelders Placaet-boeck*. Suerus van Goor, Nijmegen, 1703, p. 601.
- Verhoeff, J.M. *De oude Nederlandse maten en gewichten*. P.J. Meertens-Instituut, Amsterdam, 1983.
- W.F.L. "De Ruuk" in: *Nederlands Patriciaat*, 5^C jaargang (1965), p.271 e.v.

GEZOCHT DRIE PIEMONTESE UITGEWEKENEN IN 1822

R.H.C. van Maanen

Op 27 september 1822 liet de officier van de Tielse rechtbank een circulaire uitgaan waarbij gevraagd werd uit te kijken naar drie Piemonteze uitgewekenen genaamd Louis Binaghi, Pierre Caller en Pierre Sola die uit Spanje via Frankrijk in Brussel waren aangekomen en die voornemens waren naar de 'Noordelijke Provinciën' te vertrekken. Hier wilden zij een reisgelegenheid voor terugkeer naar Spanje zoeken. In de eerste zestig jaar van de negentiende eeuw vond in Italië een proces van eenwording plaats, waarbij uit de diverse bestaande staatjes de huidige staat Italië ontstond. Ook Piëmont was in dit proces betrokken. De vrederechter van het kanton Geldermalsen, A. van Dieden, inviteerde bij secrete brief van 5 oktober de schout van het schoutambt Opijnen naar de gezochten uit te kijken of deze zijn gemeenten aandeden en op 'dezelve exact te letten en hun nauwkeurig gade te slaan, mitsgaders om [de vrederechter] zoo van hunne aankomst als van het geen te hunnen aanzien belangrijks ontdekt mogt worden, ten spoedigste mogelijk verslag te doen'. Naar alle waarschijnlijkheid zijn de heren overigens niet in Est en Opijnen geweest. In dit jaar zijn meerdere circulaire voor de opsporing van vreemdelingen uitgevaardigd (Archief gemeente Est en Opijnen 1811-1920, Streekarchivariaat West-Betuwe locatie Neerijnen)

SCHEPENEN VAN DE HOGE EN VRIJE HEERLIJKHEID AMMERZODEN, WELL EN WORDRAGEN 1636-1652 EN 1662-1794

G. van Genderen

Inleiding

De heren van Ammerzoden (van 1514-1694 leden van het geslacht Van Arkel, daarna Zuidnederlanders), waren in het bezit van de hoge jurisdictie. De Ammerzodense schepenbank sprak derhalve geen recht in naam van de Edele Mogende' Heren Staten van Gelre, maar in naam van hun eigen heer

Oorspronkelijk was deze schepenbank bevoegd tot het doen berechten van zwaardere strafzaken waarop een aanmerkelijke geldboete, lijfstraf, verbanning of de doodstraf stond. In de zeventiende en achttiende eeuw was deze bevoegdheid echter al grotendeels ingeperkt. De rechtszittingen werden geleid door de schout, terwijl de inhoud van de vonnissen door de schepenen werd vastgesteld. De schout zorgde er weer voor dat de vonnissen werden uitgevoerd. De schepenen beoefenden tevens het notariaat; beschreven transporten, erfdelingen, testamenten e.d., en bevestigden huwelijken van degenen die niet in de gereformeerde kerk wensten te trouwen (met name katholieken).

De heren van Ammerzoden waren katholiek, wat wel de reden zal zijn dat, ondanks het plakkaat van augustus 1640 dat op de Landdag te Arnhem was vastgesteld, waarbij roomsgezinden van openbare ambten werden uitgesloten, telkens ongeveer de helft van het aantal schepenen katholiek was. Deze verhouding kwam bij benadering overeen met de verhouding katholieken/gereformeerde inwoners van de heerlijkheid.

De schepenbank telde, behalve de schout als vertegenwoordiger van de heer, acht schepenen, welke telkens twee jaar in functie bleven. Elk jaar werden op 6 december (St. Nicolaasdag) vier nieuwe schepenen aangesteld, vier schepenen bleven dan in functie en vier schepenen traden dan af. De gegoedheidsnorm om voor het ambt van schepen in aanmerking te komen was van oudsher te Ammerzoden het bezit van tenminste vijf morgen land gelegen in de heerlijkheid. Dit omdat men economisch onafhankelijk moest zijn in verband met de onpartijdigheid. De zogenaamde dingplicht rustte op alle vol geërfde inwoners van de heerlijkheid en elke verkozene was verplicht het ambt te aanvaarden op straffe van een dubbele boete (een aan de heer en een aan de schepenbank), terwijl men toch in functie moest blijven.

Bron

- Rijksarchief te Arnhem
- Oud-Rechterlijk Archief Ammerzoden, bloknr. 0127, dingsignaten, inv.nrs. 15 t/m 26; (oudere inv.nrs. kunnen door slechte toestand nog maar fragmentarisch ingezien worden).

	Jaar van aanstelling
Jan Petersz. van Alebeek	1706,1709, 1712 1715,1718,1722
Antony van den Aak	1745
Hendrik van den Aak	1748,1753
Frederik van den Aak	1776,1783
Jan Crijnsz. de Beer	1636,1640,1644, 1649
Crijn de Beer	1664
Jan de Beer	1649, 1663,1673 1676, 1680
Cornelis Arijsz. (de Beer)	1701,1706, 1709,1717
Arien Cornelisz. (de Beer)	1720,1724,1728,1732
Arien Ariensz. de Beer	1761,1772,1779,1789
Jan de Bij	1700
Jan de Bie jr	1738,1756
Tonis de Bie	1740
Willem van Beurden	1726
Nicolaas van Beurden	1740,1746, 1750 1758, 1768,1777
Adriaan Nicolaasz. van Beurden	1783,1792
Francis van Beurden	1785
Laurens de Boeff	1747
S.B.D. Boom	1739
Hendrik Leendertsz. vd Braeck	1638, 1641
Leenden van de Braeck	1674, 1678
Aart Brouwer sr.	1664, 1668,1671, 1677
Peter Arijsz. Brouwers	1675,1679
Jan Brouwers	1698,1702
Hendrik Brouwers	1734
Jacob Bruijgom	1750,1763
Otto Bruijgom	1793
Joost Jansz. de Cock	1711,1714,1719 1722,1726,1730

Dirk Joostz. de Cock	1746,1754,1762, 1767 1771, 1775,1786
Arien Dirksz. de Cock	1789
Gijsbert Jansz. Decker	1673, 1676, 1678, 1681 1684, 1688,1691,1695
Tieleman Davidsz. van Dinter	1682, 1685,1688
Jan Cornelisz. van Dinter	1718,1729,1733 1739,1743
Laurens Aertsz. Doorn	1692, 1695, 1700,1704 1707,1710,1713
Hendrik Eliasse	1781,1788
Willem Eliasse	1790
Jasper van Geffen	1741
Jacobus van Geffen	1759
Johannes Jaspersz. van Geffen	1772
Wouter Jacobsz. van Genderen	1704,1712,1716,1725
Hermen Jansz. van Genderen	1766,1770,1778,1782,1791
Peter Jansz. de Gier	1637, 1641,1648
Dirk Woutersz. de Gier	1642,1645, 1649
Maurits Arijsz. de Gier	1663,1667
Hermen Crijnsz. de Gier	1674,1677,1680,1683 1686,1691,1695
Willem Mauritsz. de Gier	1687,1691, 1698 1701,1708,1711
Wouter Mauritsz. de Gier	1681,1694,1703
Peter Jansz. de Gier	1702,1705,1711,1716
Crijn Hermansz. de Gier	1725
Hermen Crijnen de Gier	1744
Jan Petersz. de Gier	1755,1760,1765
Peter Jansz. de Gier	1768,1773,1782,1791
Arien Jansz. de Gier	1775,1789
Jan Jansz. de Gier	1780,1786
Johannes de Goey	1753,1765
Gerrit Willemsz. van Goor	1717,1722,1726, 1730
Daem Gerritsz. (van de Graft)	1683,1687,1692
Damon Dirksz. van de Graft	1735, 1739, 1743 1748,1753,1759
Joost Dirksz. van de Graft	1790
Hendrik Jansz. de Greeff	1736,1742, 1745
Cornelis Hendriksz. de Greeff	1757,1761,1792

Heimen Sweersz. v.d. Griendt	1645
Sweer Goossensz. v.d. Griendt	1644,1652
Willem Jansz. v.d. Griendt	1646,1551
Goossen Heijmensz. v.d. Griendt	1676,1679,1683
	1686, 1690,1693
Cornelis Willemsz. v.d. Griendt	1672,1675,1685
	1690,1699
Willem Joostz. Groenevelt	1697,1702,1707
Arien Willemsz. Groenevelt	1727,1731,1735
Willem Ariensz. Groenevelt	1748,1753,1759
	1764,1770,1780
Joost Ariensz. Groenevelt	173 8, 1751,1756
Jacob Aartsz. Groenevelt	1773
Wouter Willemsz. Groenevelt	1777,1787
Gerrit Jansz. de Groot	1774,1788
Jan Aartsz. van Ham	1721,1724, 1728
	1732,1737
Jan Hellings	1764
Willem van Hemert	1743,1738
Johannes van Hemert	1742
Thomas van Hemert	1745,1748,1751
	1762,1769,1775
Gijsbert van Hemert	1756,1763,1770
	1782,1790
Louis van Hemert	1761,1772, 1778
Hendrikus van Hemert	1778,1793
Christiaan van Hemert	1786
Jan Arijensz. Hens	1663, 1666,1669,1674,1677
	1680, 1684,1687,1690, 1693
Jan Petersz. Hens	1689,1693,1696
	1699,1705
Cornelis van Heumen	1773,1779,1784
Mattheus den Hollander	1769
Jan Jansz. van Houten	1639
Crijn Jansz. van Houten	1650,1665,1670, 1673
	1676,1681, 1684
Jeuriën van Houten	1699
Hendrik de Jongh	1758,1766, 1780, 1787
Matthijs van Kampen	1751,1763
Hendrik Dirksz. Kellen	1665, 1669,1672, 1676
	1683,1689,1693

Dirk Hendriksz. Kellen	1703,1710
Hendrik Dirksz. Kellen	1729,1733,1737
	1752,1755
Marcelis Hendriksz. Kellen	1771,1782
Jacob Geurtsz. van Kempen	1699
Gijsbert Aartsz. Kivit	1724,1732, 1735,1743
Gijsbert Hendriksz. Kivit	1787
Aart Hendriksz. (Kraay)	1700
Dirk Aartsz. Kraay	1698,1702
Hendrik Kraay	1716,1720
Gijsbert Aartsz. Kraay	1737
Hendrik Hendriksz. Kraay	1723,1741,1744, 1762
Hendrik Aartsz. Kraay	1734,1740, 1749
Jacob Hendriksz. Kraay	1754, 1766,1776, 1783
Aart Hendriksz. Kraay	1758,1773, 1790
Gerrit Hendriksz. Kraay	1764
Gijsbert Tielemansz. Kraay	1780
Gerrit Gerritsz. Kraay (jr.)	1784
Hendrik Aartsz. Kraay	1784
Jan Arijensz. Kraanen	1697,1705
Peter de Leeuw	1730,1736
Cornelis Marcelisz. (van Leeuwen)	1689, 1697
Jan Jansz. Liefmeyer	1637
Arijen van Liemdt	1710,1713,1716
	1719, 1723, 1726
Hendrik van Liemdt	1738
Johannes Loenen	1667,1670, 1673
	1684, 1692
Petrus Johannesz. Loenen	1705,1708
Jacob Hendriksz. van Loon	1636,1641,1645
	1650,1666
Gerrit Jacobsz. van Loon	1695
Jacob Jansz. van Loon	1708,1728,1734
Wouter Gerritsz. van Loon	1732,1736,1742
	1746, 1750
Christiaan van Loon	1755
Hendrik Petersz. van Loon	1768,1776
Evert Petersz. van Loon	1772,1781
Marcelis Woutersz. van Loon	1774
Aart Petersz. van Loon	1779,1791
Hijmen Woutersz. van Loon	1783

Arien Jansz. van Loon	1785
Johannes J. Maurits	1714,1717
Peter Maurits dit Loenen	1694
Frans Moors	1720
Robertus Moors	1784, 1793
Jan Jansz. de Neth	1648
Jan Gijsbertsz. de Noo	1713,1719,1723 1727, 1731
Willem Jansz. de Noo	1745,1760,1767
Hendrik Jansz. de Noo	1741, 1747,1757 1769, 1775
Jan Hendriksz. de Noo	1778
Jan Vos Hendriksz. de Noo	1788
Adriaan Jansz. Oomen	1645,1650
Arien Jz. van den Oord	1770,1781
Gijsbert Jz. van den Oord	1767,1779
Poulus van den Oord	1776
Willem Jz. van den Oord	1789
Dirk Pasnagel	1762,1766
Cornelis Jansz. Rooyen	1640
Nicolaas Jansz. Rooyen	1637
Willem Rooyens	1786
Diederik Sowaell	1667,1670
Jan Jansz. Stelt	1701,1714
Gijsbert Stelt	1711
Gerrit Stelt	1736,1740,1743,1747 1751,1754,1757,1760
Jan Aryensz. van Tiel	1639,1649,1652 1664,1667,1670
Hendrik Dirksz. van Tiel	1680,1688,1691
Paulus Arijensz. van Tiel	1686, 1690,1696 1700,1704
Arijen van Tiel	1709,1712,1718 1721,1725,1729
Jan van Tiel	1719

Ignatius Valk	1756, 1774
Jan van de Vergt	1761
Jan Paulsz. Verhil	1663,1665,1669, 1672
Jeroon Vesters	1742,1752
Jan Vesters	1746,1749
Adrianus Vesters	1769,1785
Martinus Vogels	1744
Marcelis Laurensz. (v.d. Vliet)	1697,1703,1706,1709 1712,1715,1718,1721 1724
Johannes Laurensz. v.d. Vliet	1785, 1792
Johannes Klaassen van Vlijmen	1727,1730,1733, 1737
Frans Klaassen van Vlijmen	1735
Jacob Frederiksz. Vos	1790
Aart de Waal	1752,1755,1758 1768,1777
Aart de Waal jr.	1781,1788
Sweer Dirksz. van Well	1638, 1642,1645,1651
Aart Willemsz. Werdt	1637
Aart Aartsz. Wolfers	1715,1721
Crijn Aartsz. Wolfers	1749
Arien Aartsz. Wolfers	1765
Wouter van Wordragen	1791
Dirk Jacobsz. Wijburg	1765
Hendrik Jacobsz. Wijburg	1760,1774
Jan Dirksz. Wijburg	1787
Gijsbert Hendriksz. Wijburg	1793
Hendrik van Zeelst	1704, 1707
Arijen Matthijsz. van Zeelst	1714
Aart van Zeelst	1722,1727, 1739,1752
Arijen van Zeelst	1733
Aerdie van Zeelst	1731,1742,1744 1749,1754,1759
Matthijs van Zeelst	1747,1757, 1764
Jan Hendriksz. van Zeelst	1763,1771
Arien Ar. van Zeelst	1771
Hendrikus Jz. van Zeelst	1777,1792
Anthonis Gijsberts	1649, 1662,1665 1668,1671
Arijen Huibertsz.	1679,1682, 1686,6189

Claes Petersz.	1643,1650
Cornelis Jansz.	1668
Crijn Jansz.	1643
Crijn Petersz.	1639
Crijn Willemsz. Crijnen	1685,1692,1696 1703,1708,1715
Dirk Adriaansz.	1636,1646
Dirk Gijsbertsz.	1636
Dirk Jacobsz.	1639
Dirk Joostsz.	1638,1646,1651
Gerard Hendriksz.	1663,1666,1669
Hendrik Goyertsz.	1663
Hendrik Jansz.	1682,1685,1688
Hendrik Petersz.	1638,1644,1648
Huibert Adriaansz.	1648
Huibert Hendriksz.	1640,1648,1652
Jan Adriaansz.	1644
Jan Goyertsz.	1671,1675
Jan Gijsbertsz.	1750
Jan Willem Joostsz.	1663,1666,1672 1675,1678
Louis Willemsz.	1694, 1698,1701,1706 1710,1713,1717,1720
Melis Jansz.	1641,1652,1664
Peter Hendriksz.	1651,1663
Roelof Hendriksz.	1723,1729
Simon Jansz.	1640
Walraven Matthijssen	1707
Willem Crijnsz.	1668,1671, 1674,1677 1680,1683,1687
Willem Louisz.	1725,1728,1731
Willem Roelofsz.	1767
Wouter Jansz.	1643
Wouter Petersz.	1663

DE SUIKERBAKKERIJEN IN ZALTBOMMEL IN 1693 EN IN TIEL IN 1731

R.H.C. van Maanen

Inleiding

In de stad Zaltbommel werd in de zeventiende eeuw een suikerbakkerij opgericht. In Tiel is het bij een poging in 1731 gebleven. De term "suikerbakkerij" kan wellicht tot enige verwarring leiden, voor alle duidelijkheid echter, het heeft niets te maken met een banketbakker die ook suikergoed maakte, maar het is een ander woord voor suikerraffinaderij.

Wat zijn suikerbakkerijen?

In zijn standaardwerk over de Amsterdamse suikerraffinaderijen omschreef Reese duidelijk wat onder "suikerbakkerijen" verstaan moest worden. Het waren fabrieken waarin ruwe suiker, gewonnen uit het suikerriet, werd omgesmolten, gezuiverd en tot verschillende soorten van consumptie-suiker werd verwerkt. De bij het kristalliseren resterende moederloog werd in de handel gebracht als een hoog gewaardeerde stroop. Het suikerriet werd in de koloniën in primitieve molens gekneusd, het stroperige sap werd "gezoden" (gekookt) en na een grove eerste reiniging in vaten naar Nederland verscheept. Hier werd de suiker verder bewerkt door in koperen ketels de suiker meerdere keren te koken, af te schuimen en met behulp van zeven te zuiveren van alle onreinheden. Het eindproduct waren de suikerbroden die een trechtervormige kegelvorm hadden en die uithardden in aardewerken potten met hetzelfde model. Van dit soort bedrijven werd al in 1577 in Leiden melding gemaakt. Het was echter in Amsterdam waar dit soort bedrijven in grote getale werden opgericht. Daar nam tussen 1607 en 1661 het aantal suikerbakkerijen van drie toe tot zesenzestig, vermoedelijk veroorzaakt door de enorme daling van de suikerprijs. Tussen 1650-1654 kostte een pond geraffineerde suiker nog ruim 80 cent per pond, tussen 1670-1679 circa 35 cent, waardoor een groter deel van de bevolking zich het (meer)gebruik van suiker kon veroorloven. Na 1672 verslechterde de situatie door de oorlog en hoge importtarieven in de Zuidelijke Nederlanden, waardoor onder meer Hamburg een belangrijke concurrent werd. Na 1686 werd Dordrecht ook een belangrijk centrum van suikerbakkers. Opvallend is dat in de (spaarzame) literatuur, die bijna altijd betrekking heeft op Amsterdam, sprake is van een bedrijfstak waarin grote investeringen werden gedaan. De Amsterdamse bedrijven waren vaak gehuisvest in enorme bedrijfspanden van meerdere verdiepingen, die echter ook grote overlast veroorzaakten door rook en stank. Een aantal keren werd het de suikerbakkers daar zelfs verboden steenkolen voor

het opstoken van de ketels te gebruiken. Reese citeerde Fokkens die in 1662 over de Amsterdamse bedrijven schreef: "hier zijn ketels of groote diepe pannen daar de suiker ingedaan en met wit water, dat op kalk heeft ghestaan, gekookt wordt en zijn tijdt gezoode hebbende, doet men de suiker in potten, die met duyzenden in dese werkhuisen zijn". Het winnen van suiker vertoont grote overeenkomsten met een wijze van zoutwinning. Ook pottenbakkers waren gediend met de vestiging van een suikerbakkerij daar deze grote behoefte had aan potten.

Zaltbommel

Zaltbommel heeft zoals in de inleiding al gezegd in de zeventiende eeuw een suikerbakkerij binnen haar stadspoorten gehad. Vreemd genoeg is in het stadsarchief geen octrooi terug te vinden voor de oprichting. Op maandag (luna) 9 oktober 1693 vroeg Johannes de Vaal, zoon van Philips de Vaal, toestemming om de suikerbakkerij van de overleden Imert van Andel te mogen voortzetten, met uitsluiting van anderen. De toestemming werd verleend op voorwaarde dat het bedrijf binnen korte tijd in bedrijf werd gesteld en gaande werd gehouden op straffe van intrekken van het octrooi. Van Andel moet dus rond 1689-1690 toestemming hebben gekregen, want in 1693 is sprake van nog acht resterende jaren van het oorspronkelijke voor twaalf jaren verleende octrooi.

Het familiegeld over 1694-1695 vermeldt nog een Eijmert van Andel in wiens huis aan de Ruijterstraat eene Hendrik van Stralen woonde. Johannes de Vaal woonde aan de Steigerstraat en betaalde *f* 3. In 1696 is sprake van een Johannes de Vaal wonende in de Waterstraat en die *f* 6 moest betalen in het familiegeld. Over een suikerbakkerij wordt echter gezwegen.

Ook het oud-rechterlijk archief van Zaltbommel, dat zich nu nog bevindt in het Rijksarchief te Arnhem, levert totnogtoe geen spoor op. Wellicht dat lezers meer licht kunnen werpen op deze zaak en antwoord kunnen geven op vragen als wie waren Imert van Andel en Johannes de Vaal, is er een transportakte van de suikerbakkerij bewaard gebleven en dergelijke?

Tiel

In Tiel werd op 15 november 1731 het verzoek van monsieur J[e]an Jeremie Dandiron behandeld die suiker wilde gaan maken en hiertoe een raffinaderij wilde oprichten. In haar vergadering sloeg de magistraat het verzoek af. Of Dandiron schriftelijk of mondeling zijn verzoek heeft gedaan is niet bekend. Een schriftelijk stuk heb ik niet meer aangetroffen. Overigens geven de magistraatsresoluties ook geen uitsluitel, sterker nog behalve dat het verzoek wordt afgewezen, wordt verder geen enkele informatie verstrekt.

Noten

1. Lennep, M.J. van. "Schets der economische ontwikkeling van Tiel gedurende de zeventiende en achttiende eeuw" in: *Bijdragen en mededelingen Gelre*, deel LXIX (1976/1977). Arnhem, 1978, p. 171-172, schreef over deze Dandiron dat het de Franse schoolmeester was, in 1722 gevestigd komende vanuit Amsterdam, 1733 grootborger van de stad werd en in 1738 naar Veere vertrok.

Bronnen

- Rijksarchief in Arnhem
- Oud-rechterlijk archief van de stad Zaltbommel inv.nrs. 52,101-102,325-325,366,371 en 377.
- Streekarchivariaat Tiel-Buren-Culemborg (locatie Tiel)
- Oud-archief van de stad Tiel inv.nrs. 14 (notulen magistraat) en 71 (ingekomen verzoeken).
- Streekarchief Bommelerwaard
- Oud-archief van de stad Zaltbommel inv.nrs. 6-7, 10, 20, 46-48, 108-109, 119-121,123,149,338-339,515, 521, en 524-525.

Literatuur

- Leemans, W.F. "Handel en migratie te Zaltbommel in de 16* en de 17* eeuw" in: *Bijdragen en Mededelingen Gelre*, LXX. Vereniging "Gelre", Arnhem, 1979.p.79 e.v.
- Reesse, J.J. *De suikerhandel van Amsterdam*. Van het begin der 17de eeuw tot 1813. J.L.E.I. Kleynenberg, Haarlem, 1908.
- Vries, J. de en A. van der Woude. *Nederland 1500-1815*. De eerste ronde van moderne economische groei. Uitgeverij Balans, Amsterdam, 1995.
- Wagner, M. Jan Luyken. *Het menselyk bedryf*. H.J.W. Becht b.v., Bloemendaal, 1987.

VULLERTJE

H. de Bruijn

In de St. Aldegundiskerk te Emmerik is op 19 april 1724 RK gedoopt Gerhardus filius Joannis Gellicom en Joannae Reintjens, Conjug. Suscep. Hermannus Reintjens et Joanna Hoogerreijders.

Bron : Centraal Bureau voor Genealogie.

"AANKLEDEN VAN EEN" GENEALOGIE

W. van de Westeringh

1. Inleiding

Wat is mooier dan dat het je lukt om iemand waarvan je weet waar en wanneer hij geboren is en wie zijn ouders waren, waar en wanneer en met wie hij trouwt, waar en wanneer hij overlijdt en wie zijn kinderen zijn, óók nog "body" te geven en die body "aan te kleden". Misschien weet je nog het beroep, maar daarmee is dan alles gezegd. Soms kun je geluk hebben dat iemand een studie gedaan heeft en een boek liet verschijnen waarin gegevens voorkomen die dat beroep in een groter verband plaatsen, misschien zelfs met voorbeelden over de persoon waar jij mee bezig bent. Voorbeeld: het beroep van je voorvader was: boer. Maar wat voor boer was hij, hoe was de agrarische structuur waarin hij leefde en werkte en hoe waren de sociale en economische toestanden in die tijd?

Zo'n boek is de dissertatie van Paul Brusse die 15 januari jl. promoveerde aan de Landbouwwuniversiteit in Wageningen. De titel van zijn boek: *Overleven door ondernemen. De agrarische geschiedenis van de Over-Betuwe 1650-1850*. Het boek is verschenen als no. 51 in de serie Werken van de Vereniging Gelre. In het boek worden behalve de agrarische geschiedenis ook veel voorbeelden gegeven over gebeurtenissen enzovoort waarmee de boer in die periode te maken had. Daarbij worden dikwijls "man en paard", dus personen, genoemd. En daarmee zijn we weer op het punt waarmee we begonnen: je genealogie "body" te geven en personen aan te "kleden". Als voorbeeld zal gegeven worden hetgeen te vinden was over het geslacht **Geurtsen** die op "**de Baarskamp**" in Driel (Over-Betuwe) woonde. In *Stukken en Brokken II* (1995) is door mij dit geslacht en de boerderij beschreven, (p. 130-145).

2. Boer

In de Over-Betuwe kende men "hele boeren", "halve boeren", "keuters" en (volgens indeling van Brusse) "niet-boeren" (arbeiders, ambachtslieden e.a., maar ook veel tabakkers = tabakplanters). De grootte van de bouwning (= boerenbedrijf) was maatgevend tot welke categorie men gerekend werd, wat weer een maat was voor belastingaanslag, hoe men ingedeeld werd bij een dijkbewaking en welk materiaal men dan moest leveren enzovoort.

De bouwning van een hele boer was veelal groter dan 40 morgen (1 morgen = 0,86 ha) en op het bedrijf waren zeven of meer paarden. Een halve boer had zo'n 15-40 morgen land in gebruik en bezat ongeveer drie tot zeven paarden, terwijl een

keuter globaal 3-15 morgen gebruikte en meestal minder dan drie paarden had. Het bedrijf kon zowel uit eigen als gepachte grond, of uit beide bestaan. De restgroep, "niet-boeren", had geen of gebruikte weinig grond en zal meestal geen paard gehad hebben.

Op grond van eigendom, bijvoorbeeld bij een boedelscheiding, kan men soms denken met een kleine boer te maken te hebben, terwijl hij in werkelijkheid misschien een hele boer was. Dit kwam dan omdat hij een grote bouwning gepacht had.

De Geurtsen's van "de Baarskamp" hadden deze boerderij ter grootte van 27 a 32 -53 morgen in pacht van het Burgerweeshuis uit Arnhem. Afhankelijk of de Geurtsen's nog veel of weinig eigen grond in gebruik hadden, behoorden ze tot de categorie hele of halve boeren, dat wil zeggen dat ze tot de grote(re) boeren gerekend werden. In samenhang hiermee hadden ze vaak ook allerlei andere functies, zoals buurmeester, kerkmeester of een ander kerkelijk ambt enzovoort.

In de volgende tabel is een overzicht gegeven van de pacht (in guldens) voor "de Baarskamp" in verschillende jaren (p. 435 in de dissertatie).

1696	1702	1718	1725	1735*	1745	1755	1765	1776	1790	1800
350	286	335	335	400	400	365	440	460	460	520

1810	1815	1825	1835	1850
900	900	650	825	1005

* In 1738 breidde Jan Geurtsen zijn bedrijf uit, waardoor hij hele boer werd.

Soms werd de pacht niet in geld, maar in natura betaald, bijvoorbeeld als halfpacht (p. 514), dat wil zeggen de halve oogst was voor de pachter, de andere helft voor de verpachter.

3. Wel en wee

Soms kon een pachter de pachtsom niet betalen, zoals Antoni Caaltgens die uiteindelijk in 1706 failliet ging (p. 139). Dijkdoorbraken bezorgden ook vaak ellende, maar bij die van 1769 schoot de verpachter de pachter Arien Geurtsen te hulp met veevoer (p. 169). De doorbraken van 1650, 1664 en 1681 hadden evenwel op "de Baarskamp" geen slechte oogsten tot gevolg gehad (p. 202). In de natte jaren omstreeks 1650 bleef de oogstopbrengst van "de Baarskamp" ver beneden het gemiddelde (p. 203). Onkruid was vaak ook een groot probleem (p. 236).

4. Pachtersfamilies

De bouwng "de Baarskamp" was ongeveer 125 jaar lang (1706-1833) in pacht bij de Geurtsen's, vier generaties lang. Rekenen we de volgende pachters, de Costermannen, die via vrouwelijke lijnen met hen verwant waren, er ook bij, dan is deze boerderij ongeveer 200 jaar (tot 1909/10) door één familie gepacht geweest (p. 416).

Als de pachter de boerderij goed beheerde en geen pacht schulden had, dan werd de pacht gewoon gecontinueerd (p. 141-142). Dan hoefde ook narigheid in de gezinnsfeer geen beletsel te zijn, zoals Mechteld Zegers in 1809 ondervond (p. 145); zij kon dan ook in 1810 de pacht voortzetten waarbij haar de keus gelaten werd om dit voor 3 of voor 6 jaar te doen (p. 146); haar man overleed in 1816. Toch wilden de verpachters ook zekerheid. Zo stonden in 1803 Geurt en Arien Geurtsen borg voor hun broer Jan Geurtsen (p. 509).

5. Slot

Uit de onder 2, 3 en 4 gegeven voorbeelden krijgen we een aardig beeld over het leven van de Geurtsen's op hun (gepachte) boerderij "de Baarskamp" in Driel. Als we meer willen weten over de algemene of bijzondere toestand van de landbouw, dan kunnen we uit deze dissertatie genoeg inzicht halen om het wel en wee van de Geurtsen's te zien in het licht van de landbouw in de Over-Betuwe, en ruimer nog, in die van ons land.

Tenslotte geven we hier nog het schema hoe de opeenvolging van de pacht van "de Baarskamp" was van ca 1650 tot ca 1850 (p. 416). Behalve voor "de Baarskamp" wordt ook van een twintigtal andere pachtboerderijen de pachteopvolging gegeven, (volgt schema).

P.S. Paul Brusse noemt een andere Costerman als eerste pachter na de Geurtsen's: Arend, dan ik in mijn artikel gegeven heb: Antoon. Ook de eerste en laatste pachtjaren die Brusse geeft, zullen ongetwijfeld juist zijn dan die ik gegeven heb, welke meer indicatief bedoeld waren.

N.B. De eerste avond, op dinsdag 14 september, van onze najaarslezingen 1999 zal worden verzorgd door Dr. P.G. Brusse. Hij zal ons vertellen wat er aan genealogisch materiaal uit zijn onderzoek van de agrarische geschiedenis van de Over-Betuwe naar voren gekomen is.

BIJLAGEN

Bouwing 2. De Baarskamp. Locatie: Driel. Periode 1650-1850. Eigenaar: Burgerweeshuis te Arnhem. Grootte in 1651: 32 hectaren (± 20 ha bouwland, 12 ha weiland; Grootte in 1738: 30 hectaren; in 1799: 40 hectaren; in 1832: 40 hectare (bouwland/weiland; niet gegeven).⁹

Pachter	Eerste pachtjaar	Laatste pachtjaar	Aantal pachtjaren	(Aan)verwantschap met vorige pachter?	Motivatie familiere relatie/opmerking
Joris Cornelise	?	±1650	?	-	Volgens verpondingsregister 1650 pachtte hij van het weeshuis zo'n 19 ha en Jan Bernis ongeveer 7 ha.
Engel Cornelissen Dockums	±1651	1654	4	ja, waarschijnlijk	Zie achternaam. Geen dib-gegevens.
Jan Engelen Dockum	1654	1660	6	ja, waarschijnlijk zoon	Zie patroniem en achternaam. Geen dib-gegevens.
Herman Cornelissen	1660	1669	7	ja, waarschijnlijk	Vergelijk de achternaam. Geen dib-gegevens.
Rodolph van Ginckel	1669	1672	3	ja, gehuwd met weduwe vorige pachter	In 1667 is Herman overleden. Hij was gehuwd met Trineke Janssen.
Hennijk Hageman	1672	1682	10	ja, gehuwd met weduwe vorige pachter	
BREUK, motivatie: Hageman eindigde de pacht (of werd daartoe gedwongen) met een pachtschuld van 528 gulden. Hier tegen is (...) haer landt tot Heteren verbonden. Ook zijn land te Homoet werd in onderpand genomen, tevens de gewassen op de bouwng.					
Familie 2					
Berndt Willems van Brummen	1682	1696	14	nec	Hij komt van Brummen en is gehuwd met Truijje Gerrits. Heeft verschillende kinderen van haar gehad vanaf 1681.
BREUK, motivatie: er is geen familiere relatie vast te stellen.					
Familie 3					
Antoni Caalgens	1696	1706	10	onwaarschijnlijk	Hij is gehuwd met Bernije Berends en is in 1684 vader geworden van Jan. Verder geen dib-gegevens.
BREUK, motivatie: in 1705 had hij een pachtschuld van 1.080 gulden, desondanks pachtte hij de bouwng een nieuwe termijn. In februari 1706 blijkt hij 'banquerout' gegaan en vut der lande gevlucht. De bouwng werd opnieuw publiek verpacht.					
Familie 4					
Hennrik Geurtsen	1706	1708	2	nec	
Jan Geurtsen	1708	1755	47	ja, broer	Bron: rekeningboek 1708.
Arien Geurtsen	1755	1776	21	ja, zoon	Bron: resolutieboek. ⁹
Jan Geurtsen	1776	1810	34	ja, zoon	Bron: rekeningboek 1780.
Jan Geurtsen	1810	1834	24	ja, zoon	Bron: resolutieboek. ¹⁰
Arend Costerman	1834	tot na 1850	?	ja, gehuwd met achternicht	Arend is in 1835 gehuwd met Gerrigje Geurtsen de dochter van Geurt Geurtsen, de oom van Isaacs, genoemd de Jan Geurtsen. Bron: bevolkingsregister Driel.

GEZOCHT : MISDADIGERS IN 1822

R.H.C. van Maanen

In negentiende eeuwse gemeentearchieven kunnen we ook opsporingsberichten van misdadigers terug vinden. Een mooi voorbeeld hiervan is het op 5 augustus 1822 door de officier van de Tielse rechtbank van eerste aanleg verstuurd signalement, waar in verzocht werd om beide personen aan te houden, in verzekerde bewaring te stellen en hem onmiddellijk hiervan op de hoogte te stellen. Het ging hierbij om de daghuurster Margaretha Le Roi, geboren te Bras oud 21 jaar. Zij was 1,60 m lang, had grijze ogen, bruin haar en wenkbrauwen, een ronde kin en een rond aangezicht. Haar voorhoofd was smal en klein, haar mond en neus daarentegen gewoon. Waarom zij gezocht werd, stond er niet bij. Dit gold niet voor Christoph Heinrich Rüter bijgenaamd Dutch. Deze in Senden geboren kleermaker oud 26 jaar werd gezocht wegens een 'menigte der afschuwelijke misdaden'. Ook van hem kon men zich een beeld vormen. Hij was 5 voet 6 duim lang met grauwe ingevallen ogen en zwartbruin haar. Zijn wenkbrauwen waren donkerbruin van kleur. Zijn gezicht was bleek met een middelmatige neus en mond. Als bijzonderheden gaf men op dat hij aan zijn linkerduim een litteken had en op de rechterarm een hart met een kroon en het jaartal 1815 geprikt (getatoeëerd) was. Hij was gekleed in een lakense buis, grauwe linnen broek en een groene muts met een rode rand. (Archief gemeente Est en Opijnen 1811-1920, Streekarchivariaat West-Betuwe locatie Neerijnen).

Landbouwbedrijven in Deil, Geldermalsen, Varik en Waardenburg en hun eigenaars in 1825

R.H.C. van Maanen

Inleiding

Op 2 mei 1825 verzocht de Gouverneur van Gelderland aan de plattelandsgemeenten een overzicht te maken van hun gemeenten. Met de aldus verkregen inlichtingen kon een nader beeld van elke gemeente afzonderlijk worden verkregen. Overigens werd niet toegelicht met welk oogmerk de inlichtingen nodig waren. De behuizing werd in een aantal categorieën ondergebracht:

- a. herenhuizen: het gehele jaar door bewoond of een gedeelte van het jaar bewoond

- b. boerenerven onderverdeeld in 1e soort (40> bunders), 2e soort (20-40 bunders), 3e soort (10-20 bunders), 4e soort (5-10 bunders) en 5e soort (0-5 bunders).
- c. huizen gelijkstaande met boerenerven, uitgezonderd logementen en herbergen, in vijf soorten onderverdeeld
- d. arbeiderswoningen in drie soorten (gegoed, minder goeod en geheel onvermogend) en
- e. logementen en herbergen

De ingevulde staten geven een momentopname van de doorsnee van de bevolking van de plattelandsgemeenten. Naast de namen van de hoofden van de huisgezinnen, de grootte van het huisgezin werd ook het beroep, het aantal vaste knechten en/of meiden en arbeiders, plezier- en werkpaarden, runderen, schapen en het aantal bunders bouw- en weiland gegeven. Helaas zijn in de door mij geraadpleegde archieven van elf gemeenten in de West-Betuwe totnogtoe slechts vier staten aangetroffen, dit terwijl toch elke gemeente een ingevuld exemplaar moet hebben ingezonden. Omdat deze staten een bron van informatie geven, zowel lokaal als regionaal, zou het de moeite waard zijn voor genealogen de gemeentearchieven in het werkgebied van de NGV afdeling Betuwe te onderzoeken op deze bron. Zie hiervoor ook het artikel "Aankleden" van een genealogie" door de heer W. van de Westeringh.

- a. grootte huisgezin (kinderen en inwonenden)
- b. bunders bouwland
- c. bunders weiland
- d. knechten of meiden
- e. arbeiders
- f. paarden
- g. runderen
- h. schapen

In Deil kon bij niemand het aantal arbeiders worden opgegeven omdat deze slechts in sommige zomer- en herfstmaanden werkten en niet in vaste dienst werden genomen.

Boerenerven 1e klasse

	a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.
DEIL								
G. Kolff	5	30	50	5	-	8	48	8
R. van Gellicum	5	24	50	4	-	8	36	6
J. Verstegen	6	20	45	7	-	8	28	-
M. Verstegen	4	22	46	4	-	8	37	12
J.M. van Everdingen	6	23	48	6	-	8	44	12
A. van Wackem	3	10	45	3	-	8	25	-
B.G. Versteeg	3	12	35	4	-	8	23	-
K. Verhaak	6	14	34	5	-	8	27	-
J. Bullee	6	14	34	5	-	8	20	-

Wed. C. Versteeg	5	20	50	4	-	8	25	-
------------------	---	----	----	---	---	---	----	---

GELDERMALSEN

D.J. van Kerkwijk	1	27	32	5	1	8	30	-
A. van Steennis	4	42	51	4	1	8	40	-
A.I. van Suilekom	4	29	35	3	1	8	28	-
P. van Steennis	7	49	37	3	1	8	33	6
D.I. van Wijk	8	54	35	4	1	8	37	7
G. Murman Dzn.	8	25	37	4	1	6	40	-
O.P. Verwey	5	19	30	4	1	6	22	110
A.J. Verwey	7	14	31	3	1	4	29	-
J.D. van Wijk	4	27	27	3	1	8	37	-
N. Verkuil	5	41	52	4	1	10	50	4
H. van Empel Czn.	9	30	29	1	-	6	28	5
H. van Empel Gzn.	8	41	27	1	1	8	27	11
Wed. A.C. de Kok	3	22	25	2	-	6	21	4
Erven D. Hak	6	21	19	2	-	6	14	-
A.H. van Empel	8	27	24	2	1	8	22	6
W. van Beusekom	6	36	13	3	-	7	16	10

VARIK

P.I. Boellaard	5	23	19	3	1	6	24	-
G. van Empel	5	30	27	5	1	6	30	-
J. van der Linden	9	22	23	3	1	6	27	9

WAARDENBURG

H. Vermeulen	3	25	56	5	1	10	44	6
A. den Boesterd	12	30	20	4	-	6	18	11
E. van de Laar	3	34	11	4	-	5	10	-
Peter van Driel	4	13	28	3	-	4	24	2

Gepatenteerd als logementhouder echter vertier van zeer weinig belang en dus in feite landbouwer

weduwe J. van Versendaal	7	28	21	4	-	6	13	5
--------------------------	---	----	----	---	---	---	----	---

Boerenerven 2e klasse

	a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.
--	----	----	----	----	----	----	----	----

DEIL

L. Hakkert	1	14	16	4	-	6	15	-
Wm. De Jager	3	10	18	4	-	6	9	-
J.P.H. Verstegen	4	8	30	4	-	6	16	-
G. v. Meegdenburg	3	15	18	3	-	6	9	-
K. v. Tiffelen	6	5	21	4	-	4	15	-

H.E. v. Dokkum	2	8	30	3	-	6	19	-
A. Sluymmer	2	10	20	2	-	6	14	-
C. Jansens	7	12	22	1	-	6	15	-
H. Verhaak	3	8	30	4	-	6	16	-
M. Verhaak	2	8	24	3	-	6	20	-
P.J. Kuppens	3	8	25	3	-	6	23	-
H. Willemse	11	10	26	-	-	6	22	-
H. den Klein	5	6	19	1	-	4	10	-
Wm. v. Asch	9	7	28	2	-	4	18	-
F. van Roden	1	9	26	2	-	4	12	-
Logementhouder								
F. van Dijk	8	6	19	-	-	4	9	-
Jac. v. Diejen	3	6	20	2	-	4	10	-
Tapper								
A. van Wijk	12	12	26	2	-	6	22	-
J.H. Tukker	8	10	27	2	-	6	12	-

GELDERMALSEN

Jan van Reikum	3	24	12	2	1	4	21	-
Mw. Sloot	5	21	18	2	-	4	14	15
Wed. C.H. v. Empel	6	20	11	1	-	5	13	-
F. de Jong	3	20	15	2	-	6	12	-
Dr. Van Dieden	7	21	8	-	-	4	12	-
A. van der Burg	6	14	7	2	-	4	6	6
A. van Santen	8	14	7	2	-	4	6	-
W. van Lutterveld	4	18	19	2	-	6	15	4

VARIK

A. van Empel	6	15	15	3	1	4	17	11
Gedeeltelijk in halfbouw								
Wed. B. van Zwol	8	19	17	1	-	4	20	8
Van Zwols landerijen voor de helft gehuurd								
C. van Oosterom	8	18	12	1	-	4	18	20
Van Oosterom had zijn landerijen gehuurd van A. Verkuil								
M. van de Geyn	3	23	11½	2	-	4	8	-
Van de Geyn had ¾ deel van zijn landerijen gehuurd van G. Murman								

WAARDENBURG

W.E.J. Jorissen	8	13	25	4	-	6	21	7
Artje Pellen	2	13	24	3	-	4	20	5
M. Kardol	6	21	15	3	-	4	18	6
W. den Drijver	6	20	9	3	-	4	12	6
A. van Beusekom	6	10	16	2	-	4	14	-

Boerenerven 3e klasse

	a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.
DEIL								
E. Verhaar	4	3	10	1	-	4	9	-
Ch. v. Lingen	1	-	12	3	-	2	5	-
A. Middelkoop	6	5	6	-	-	2	4	4
Dirk W. Keij	5	3	11	2	-	1	8	-
Leendert Zalm	10	6	8	-	-	2	4	-
Tevens bakker								
W.J. Key	5	6	12	-	-	4	4	-
Tevens herbergier								
Jan v. Zoest	9	5	10	2	-	4	5	6
Gijsbert Key	6	5	10	2	-	4	4	4
Gerrit v. Asch	4	4	8	2	-	3	4	-
W.A.W. Verploeg	5	5	13	1	-	4	16	-
L. van Roden	4	5	13	2	-	4	10	-
H.J.W. Verstegen	2	0	11	1	-	-	8	-
Wm. v. d. Berg	5	1	10	2	-	2	7	-

GELDERMALSEN

Arie Buis	8	10	4	1	-	3	4	-
Wed. Spaan	1	4	6	1	-	-	5	5
Jan de Wit	8	7	3	-	-	-	3	-
H. de Ruiters	3	6	1	-	-	2	8	-
Wed. D. Verbeek	5	2	8	-	-	-	7	6
A. v.d. Werken	3	4	6	-	-	2	6	-
G. van Soelen Wzn.	4	6	13	2	-	4	18	-
R. van der Burg	2	9	8	2	-	3	10	-
G. de Weijer	6	5	9	-	-	3	7	3

VARIK

G. Vermeulen	5	21	8	2	-	4	6	-
J. Jansen	5	14	5½	2	-	4	7	-
Jansen had 6/7 deel van zijn landerijen gehuurd.								
G. van Ballegooyen	8	5½	4½	1	-	2	6	-
Gzn.								
A. van de Geyn	7	10	3 ^{1/2}	1	-	3	8	12
Wed. H. Verwey	6	10	6	-	-	3	6	4

WAARDENBURG

Willem van Empel	7	10	5	2	-	3	8	-
B. de Jongh	4	4	7	2	-	3	6	-
G.W. van Gameren	5	5	8	2	-	3	9	6

H.M. van Gameren	4	5	6	1	-	2	4	2
Gepatenteerd als herbergier maar in debiet zeer weinig dus in feite landbouwer								
R. van Geijtenbeek	8	14	5	3	-	4	7	-
Jan Groenewal	3	10	4	1	-	3	3	-
R.de Jongh	4	4	7	2	-	3	5	-
Gepatenteerd als herbergier maar in debiet zeer weinig dus in feite landbouwer								
Aart de Ridder	9	10	6	2	-	4	7	6

Boerenerven 4e klasse

	a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.
DEIL								
A. van Opijnen	5	2	4	-	-	2	2	-
Wm. Vos	2	2	4	1	-	-	3	-
H. Verwey	4	1	5	1	-	1	4	-
Logementhouder								
Joh. van Beuzekom	5	1	5	1	-	2	3	-
J.K. van Zoest	6	3	5	2	-	2	3	-
K. Jansen	2	1	4	-	-	-	5	-
K. de Klein	4	1	6	-	-	1	4	-
F. van den Berg	6	2	7	1	-	2	9	-
J. van den Ham	3	1	6	-	-	-	3	-
R. Verploeg	10	3	6	-	-	2	9	-
K. Willemse	6	3	5	-	-	2	5	-
J.F. van Akooi	2	2	5	2	-	2	5	-
Wed. Joh. Versteeg	4	2	5	1	-	2	2	-
J. van Maren	2	1	5	1	-	2	2	-
Wed. A. v. Lith	4	2	5	-	-	-	4	-
A. Laarschot	7	2	5	-	-	1	3	-
H. van t Geijn	5	2	7	-	-	2	9	-
G. de Bruin Ez	5	2	6	1	-	2	3	-
H. Rozeboom	6	1	6	-	-	-	3	-
G. van Akooi	5	3	6	2	-	2	4	-

GELDERMALSEN

N. van Herson	5	2	3	-	-	2	2	12
Wm. Dekker	2	2	6	1	-	2	5	5
Jan van Beusekom	3	1½	4	-	-	-	4	-
David Haak	5	5	-	-	-	-	2	-

VARIK

Wed. K. van Aalst	6	2	3½	-	-	2	3	3
G. Clements	5	5	2½	-	-	4	2	3

WAARDENBURG

Jan de Fokkert	6	6	2	2	-	2	3	15
Jacobus de Fokkert	6	5	4	2	-	2	2	28
G. van Gameren Hzn	6	5	4	2	-	2	5	1
H. van Aken	4	4	5	1	-	2	6	8
Jan Kardol Gzn	6	5	4	1	-	4	13	4
F. den Otter	7	5	3	1	-	2	2	5
Gerrit Hol	5	2	4	1	-	2	2	-

Boerenerven 5e klasse

	a.	b.	c.	d.	e.	f.	g.	h.
DEIL								
Jan Bos	8	1	1	-	-	1	1	-
Willem Bos	6	1	1	-	-	1	1	-
Wed. D. v. Ringelsteyn	6	1	3	-	-	1	3	5
Leendert Vroege	3	1	3	-	-	2	2	-
S. Verzijl	4	1	2	-	-	-	2	-
H. v. Rekum	2	-	2	-	-	-	2	-
G. Stam	4	-	4	1	-	2	3	-
Jan Hak	4	1	3	1	-	2	2	-
G. v. Herwaarden	6	1	3	-	-	1	3	-
F. Middelkoop	4	2	1	-	-	-	-	-

GELDERMALSEN

Cora. van Loenen dagloner	6	-	3	-	-	-	2	4
Gt. Verbeek dagloner	6	-	3	-	-	-	2	4
A. van Lakerveld dagloner	4	-	3	-	-	-	2	-
I. Nijhoff	2	-	2	-	-	2	3	-
K. Meijdam	4	1½	-	-	-	-	2	-
A. van Meeteren	5	2	1½	-	-	-	2	-

VARIK

Wed. A. Bongaards	4	1	2	-	-	2	1	-
G. Verwey	7	1½	2	-	-	2	2	-

WAARDENBURG

Gerrit Spaan	6	1	1	1	-	2	2	1
Roelof Pellegrum Rzn	4	2	1	1	-	2	2	2
Rijk Pellen	2	1	-	-	-	2	1	-